

Circular nº 14

Juny 2005

Amics de Besalú i el seu comtat

EDITORIAL

Aquests tres mesos d'estiu tenim una programació cultural atapeïda. Com anunciem, els dies 8, 9 i 10 celebrem el XIVè Seminari sobre Art Romànic, tot un record. Aquest cop hem volgut basar-lo en les "canòniques catalanes", després d'haver visitat els dos darrers anys les canòniques de Lillet, Frontanyà, Lluçà i l'Estany com també les nostres de Vilabertran i Lledó. Les tres ponències seran el colofó de tot el que hem visitat i alhora un estudi aprofundit de la nostra canònica agustiniana de Santa Maria de Besalú. Amb aquest Seminari i una visita guiada a Santa Maria clourem el cicle "canonical".

Amb autocar, visitarem Sant Martí de Fenollar que té unes interessants pintures murals del "mestre de Fenollar", i que estan íntimament lligades a les pintures de sant Tomàs de Fluvià. També anirem a l'antic monestir benedictí de sant Genís de Fontenes, amb el claustre i la meravellosa llinda (1019/20) obra del "mestre de sant Genís". Per acabar les visites del matí anirem a l'altre monestir benedictí de sant Andreu de Sureda que encara té restes del temple pre-romànic com són la portada amb timpà i la llinda de marbre reaprofitada del segle XI.

L'excursió amb 4x4 farà un recorregut pel cor de la Garrotxa on visitarem sant Valentí Salarsa i santa Maria de Bolós i l'emblemàtica santa Cecília de Molló al Ripollès.

Us esperem a tot i us desitgem un bon estiu.

LLIBRES

Títol: EL SIMBOLISME DEL TEMPLE CRISTIÀ

Autor: Jean Hani

Editorial: Jordi J. de Olañera, Editor. Palma de Mallorca, 2000.

“L’art sagrat és el vehicle de l’Esperit diví; la forma artística permet assimilar directament les veritats transcendents i suprarracionals (...); la finalitat de l’art consisteix en revelar la imatge de la naturalesa divina impresa en el creat, realitzant objectes visibles que siguin símbol del Déu invisible”.

L’art, concebut d’aquesta forma, posseeix “un valor sacramental” i, en aquest sentit, una església “no és simplement un monument, és un santuari i un temple. La seva finalitat no és reunir fidels, sinó la de crear per a ells un ambient que permeti a la Gràcia manifestar-se millor”.

Aquestes frases de Jean Hani donen idea de l’enfocament amb que estudia l’art cristià; el seu simbolisme és explicar no solament en funció dels elements subministrats per la teologia cristiana, sinó que també és relacionat amb el simbolisme universal, present en totes les demés tradicions.

En successius capítols (en total disset) l’autor estudia el simbolisme teològic i cosmològic del temple com a cos de Crist (planta en Tau, en creu grega i llatina), el simbolisme numèric i geomètric, el simbolisme de la porta i del timpà, de l’altar, del campanar, etc.

I en capítol final, el simbolisme dels elements que intervenen en el Sant sacrifici de la missa, centrats a l’entorn de l’Arbre de la Creu.

És un llibre dens i de difícil llegir, però que, amb pacient lectura, ens aclareix un seguit d’incògnites que tenim els afeccionats a l’art romànic cristià.

Antoni Noguera Massa

LLIBRES REBUTS

- ***Del Mont al Fluvià: Besalú, Maià de Montcal, sant Ferriol.*** Maria Fauró, Pep i Berto Minovis, Marc Sureda i Joaquim Tremoleda.

EL CRIST GÒTIC EN ELS VITRALLS GIRONINS (II)

CRIST EN ELS VITRALLS DE SANTA MARIA DE CASTELLÓ D'EMPÚRIES

L'església de Castelló d'Empúries es de tres naus, amb capçalera complexa. Les capelles foren construïdes al segle XIV però la nau central es de la primera meitat del segle XV. La consagració de l'altar major és d'entre els anys 1306 i 1316.

Durant el llarg del segle XIV els comtes d'Empúries i els seus cònsols de Castelló, intentaren que hom donés a l'església la consideració de catedral i que hi fos restablert el bisbat d'Empúries, extingit quan la incursió aràbiga.. El campanar romànic es de l'església anterior.

VITRALLS.- La data dels vitralls més antics correspon al primer terç del segle XIV, en la qual data la capçalera podia estar en us com a església autònoma. Els vitralls d'aquesta església mostren les malvestats sofertes, des de el seu origen fins avui, desastres de guerra, invasions, revolucions i les condicions climàtiques certament inclements.

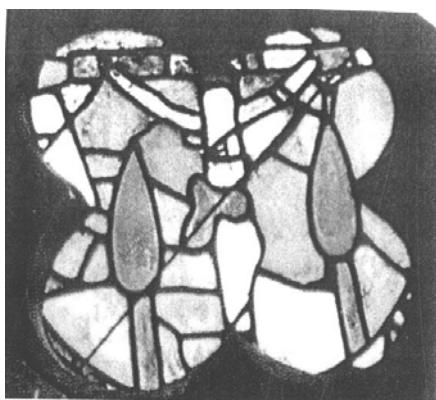
Malgrat la gran qualitat de les figures originaries, es tracta d'un conjunt fictici i residual, on es devien anar acumulant restes de diverses procedències i èpoques.

Hi ha una Crucifixió que no està completat per un Calvari, sinó que tant sols, hi ha la figura de Jesús a la creu.

Crist I.- El primer Crist apareix en el registre "b 2", i te d'alçada 0'74 m. Està flanquejat per quatre estrelles blanques, pel Sol i per la Lluna, i la figura de Crist crucificat s'adapta a una creu verda i sobre un camper de vidre llis de color vermell. Desconeixem l'autor dels primitius vitralls, però són en conjunt una mostra molt clara de l'estil "gòtic lineal".

Altre Crist a la creu es troba en un medalló quadrilobulat, possiblement tardà, del segle XVII. Crist es presenta a la creu en mig de dos xiprers.

La imatge es pintada amb grisalla negra sobre vidre transparent; va mig embolcallat amb una roba blava. A les mans i als peus, aquests entrecreuat, figuren els claus i gotes de sang. El cap, aureolat de blau, és pintat (rostre, coll i cabells) en una mateixa peça de vidre. Els ulls figuren clucs i la boca closa amb un rictus de dolor. El torç de la figura es substituït per dues peces de vidre blanc, procedents d'una reparació antiga. El camper vermell mostra un bon nombre de peces de vidre aprofitats.

El seu estil es del "gòtic lineal". La grisalla es ben cuita.

Crist II.- Aquesta Crucifixió es troba a la traceria del vitrall "H I" a on hi ha la rosassa quadrilobada

superior, de 0'72 m. de diàmetre. El Crist és clavat en una creu mitjana verda, flanquejada per dos xiprers sobre un camper groc.

Es tracta de vitralls tardans adaptats amb afegitons a la forma quadrilobada, producte de la darrera restauració de l'església (1963/79). Abans el trifoliat era tapat i les tres rosasses eren rodones.

Antoni Noguera Massa

DUES O TRES NOTES DE PREHISTÒRIA MUSICAL

“...en aquella sgleya hi havia una esquella
que sonava molt noblement, e havia un seny
trencat que molt malament sonava”

Ramon Llull

1. Les esquelles són abans que les campanes.

Superat el primitivisme de l'arc musical (corda, bastó), l'home no va tardar gaire a descobrir que, posant l'arc de caçador recolzat sobre la seva caixa toràctica, obtenia un increment de intensitat del so.

Havia descobert la caixa de ressonància. Aquesta trobada va ser un pas endavant perquè ben aviat busqués en la natura un recipient apropiat, i, encara avui construïm els instruments musicals amb la inevitable caixa de ressonància (violí, violoncel, guitarra, lira...).

Aquesta caixa en els seus remots inicis era de procedència vegetal; per exemple una carbassa assecada, amb petites pedres a l'interior.

Així doncs, les esquelles més primitives conservaven la forma del vegetal d'on provenien i durant un llarg període varen mantenir les seves característiques morfològiques.

2. L'entrada del ferro en la cultura celta (La Tene) va modificar la forma de l'instrument pastoral. Encara avui, en l'esquella barromba s'hi pot observar una reminiscència d'aquesta antiga ressonadora.

3. En aquest llarg camí des de la prehistòria musical, les campanes (o les esquelles, si voleu) han estat presents en la litúrgia de tots els pobles (hinduisme, budisme, cultes africans i cristians...). Això fa pensar que hi ha una forta base de tipus simbòlic-religiós. Així descobrirem que, com en els contes, si, en un dia de tempesta els llamps varen matar una ovella del ramat però no varen fer mal a les que portaven una pedra (talismà) penjada al coll, s'interpretava que aquella pedra tenia poders sobrenaturals.

Cal recordar que el so de les campanes no és un so simple, és a dir, no és un so format per una sola nota. És un so polivalent, es tracta de diverses notes simultànies que formen la base dels acords. Les notes que emeten les campanes en la percussió poden ser estudiades i analitzades per oïdes musicalment ben formades; en la majoria donen l'escala diatònica.

Aquestes escales que el món occidental fixa i fa servir donen caràcter a la nostra música i a la de cada poble. Tenen escales diferents Java, Hongria i Etiòpia, i a França, Debussy i Messianen ben aviat usaren escales de la seva invenció. En fi, cada terra fa sa guerra. Quedi apuntat solament el fer tant interessant com que les escales no són privatives de cada país, i que donen a la seva música un matís ben personal. Tot sigui per la millora de l'expressió musical.

Sebastià Parés i Jordana

A la imatge podem veure una campana del segle XI de sant Guillem de Combert, als peus del Canigó, conservada in situ. Aquestes campanes medievals es feien, més grosses, seguint el mateix procediment de fer les esquelles. Eren fetes amb dues làmines de ferro prim i batut, encara que algun cop estaven formades per quatre làmines (M. E. V.), i tenien una forma ovalada. Cadascuna d'aquestes làmines acabava reblada pels extrems laterals, i soldades unint els rebles, al roig viu, batent-les. En els extrems superiors, els dos rebles s'estenien per ésser soldats, a fi d'aconseguir la nansa per a se penjades.

El pont de Besalú

Set arcs: set portes d'aire, sense pany
Ni forrellat; set camins d'aigua brava;
Set vies de corrents innovadores;
Ser promeses de pas i llibertat.

I amb el curs de tots set, un pont de pedra;
Una raó d'entesa, un enllaç
Eficaç. A la pell porta escrits signes
De treva, promeses de trobades, llum
d'obra magistral. I si per cas avui
les cruïlles de camins ens suggestiones,
la torre fortificada ens dirà
el nord precís i ens tornarà pacients
per fer noves passeres i camins;
per encetar amb pau ponts de diàlegs

Miracles Armengol
Setembre 2004

XXXVIII Recital de poesia Amics de les Lletres Garrotxines

ACTIVITATS DEL TRIMESTRE ANTERIOR

El diumenge 17 d'abril, una vintena de socis vàrem visitar les esglésies de santa Eulàlia de Crespià, sant Just i sant Pastor de Pedrinyà. La visita a sant Miquel es va haver de posposar degut a la pluja. Per acabar el matí anàrem a santa Maria de Vilert.

El 22 de maig forem vint-i-cinc els socis que visitarem les esglésies de sant Vicenç de Maià de Montcal i santa Magdalena de Maià

Moment de la presentació del llibre *El Crist romànic a les terres gironines* del nostre president Antoni Noguera Massa. L'acte es va fer a la Fontana d'or de Girona.

ACTIVITATS DEL TRIMESTRE

JULIOL

Dies: 8, 9 i 10, divendres, dissabte i diumenge

XIVè Seminari de Romànic

Conferenciants:

Natzaret Gallego

Gerardo Boto

Antoni Noguera

Lloc: Sala Gòtica de la Cúria Reial

Hora: 8 h. tarda

Dia: 16 dissabte **Sortida amb autocar**

Sant Martí de Fenollar, Sant Genis de Fontenes, Sant Andreu de Sureda i ...

Hora: 8 h. matí a la Gasolinera del Pla de Baix d'Olot

2/4 de 9 darrera pavelló de Besalú

AGOST

Dia: 27 dissabte. **Sortida 4x4**

Sant Valentí de Salarsa, Santa Maria de Bolós, Santa Cecília de Molló...

Hora: 9 h. matí

Lloc: Parador de Castellfollit

SETEMBRE

Dia: 18 diumenge. **Sortida matinal**

Hora: 9 h. matí

Lloc: Darrera el pavelló de Besalú